

Література

1. Dowd K. Measuring market risk, 2-nd ed. New York: John Wiley & Sons, 2005, 416 с.

Стаття надійшла до редакції: 20.12.2011 р.

УДК 336.711(100)

Є.С. Осадчий, канд. екон. наук, доцент
кафедри менеджменту банківської діяльності,
Ю.А. Клокун, магістрант,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

СВІТОВИЙ ДОСВІД РОБОТИ З ПРОБЛЕМНИМИ БАНКАМИ

АННОТАЦИЯ. В статье исследованы основные подходы к работе с проблемными банками, в частности путем продажи активов и обязательств и обоснованы теоретические и практические основы создания и функционирования «бридж-банка». Обобщен мировой опыт создания «переходного банка» и определены основные проблемы учреждения такого банка в Украине.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: проблемный банк, бридж-банк, санационный банк, банк «плохих активов», застрахованные обязательства, действующие активы.

ABSTRACT. This article outlines the main approaches of dealing with problem banks, including the sale of assets and liabilities and determines theoretical and practical principles of creation and functioning of «bridge bank.» The world experience of creating a «transitive bank» and the main problems of establishing such a bank in Ukraine are generalized.

KEY WORDS: problem bank, bridge-bank, remedial bank, bad bank, insured liabilities, operating assets.

АНОТАЦІЯ. У статті досліджено основні підходи до роботи з проблемними банками, зокрема через продаж активів і зобов'язань й обґрунтовано теоретичні і практичні засади створення і функціонування «бридж-банку». Узагальнено світовий досвід створення «перехідного банку» та визначено основні проблеми започаткування такого банку в Україні.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: проблемний банк, бридж-банк, санаційний банк, банк «поганих активів», застраховані зобов'язання, діючі активи.

Світова фінансова криза стала випробуванням для банківських систем світу на міцність і ефективність: на межі банкрутства опинилися великі системні банки — Bear Stearns, Lehman Brothers, Merrill Lynch, Morgan Stanley (США), німецький Дойче Банк; UBS (відомий швейцарськими традиціями управління капіталом), Барклайс

Банк (Великобританія). В Україні одними з проблемних банків стали «Надра», «Родовід», «Промінвест Банк» та ін. Це викликало необхідність пошуку ефективних методів роботи з проблемними банками, зокрема шляхом створення «бридж-банку».

Вивчення публікацій, присвячених питанням створення «бридж-банку»: Г.Л. Бортникова [1], М. Хатано [2], С.В. Леонов, О.Б. Афанасьєва [3] та ін., дозволяє зробити висновок про те, що основну увагу в їх роботах приділено аналізу світового досвіду створення «бридж-банків». Таким чином, напрацювання концептуальних основ щодо процедури створення «перехідного банку» в українських реаліях є особливо актуальним і необхідним.

Відповідно до визначення Базельського комітету з питань регулювання та нагляду, проблемний банк — це банк, ліквідність або платоспроможність якого ослаблена або буде залишатися такою, поки не будуть вжиті заходи щодо: значного поліпшення стану його фінансових ресурсів, корекції стратегічного напрямку діяльності, підвищення потенційних можливостей управління ризиками та/або поліпшення якості управління [4].

Агреговано, всю роботу з проблемними банками можна звести до двох основних напрямів: 1) застосування оздоровчих або коригуючих заходів, тобто «реанімація» і реорганізація проблемного банку; 2) закриття (реструктуризація) та ліквідація проблемного банку.

Перший напрямок передбачає вплив на акціонерів банку, його менеджмент і політику в цілому шляхом використання органами регулювання та нагляду певних інструментів, регламентованих у відповідних нормативно-правових документах.

Другий напрямок роботи з проблемними банками — закриття (реструктуризація) або ліквідація. Доцільність застосування даних заходів має місце, коли неплатоспроможність банку є необоротним процесом і застосування заходів щодо його «реабілітації» не принесуть позитивних результатів, а будуть носити лише витратний характер.

Ця група включає наступні механізми:

- 1) ліквідація з відкликанням ліцензії;
- 2) злиття і поглинання (від англ. Mergers and Acquisitions-M & A);
- 3) операції щодо купівлі активів і прийняття зобов'язань (від. англ. Purchase And Assumption);
- 4) створення «бридж-банку» [5].

У ситуаціях, коли на межі банкрутства знаходяться банки, які є важливими і системними для банківської системи, а отже їх ліквідація небажана, а можливості поглинання або злиття обмежені

з яких-небудь причин, застосування Р & А і створення «брідж-банку» виявляються найбільш економічно вигідними.

«Брідж-банк» — це банк, який створюється для тимчасового утримання діючих активів і застрахованих депозитів проблемного банку, який знаходиться в стані ліквідації, до моменту їх перепродажу інвесторам [5].

Як видно з даного визначення, створення «брідж-банку» нагадує процес Р&А з тією лише різницею, що в разі Р&А подальший перепродаж цих активів і зобов'язань не передбачається, а у разі «брідж-банку» це і є метою його створення. Фактично ці активи і зобов'язання знаходяться на балансі «брідж-банку» до моменту, поки не буде знайдено їх покупця. Це дає певний часовий лаг для пошуків потрібних інвесторів. Але час існування даних банків регулюється на законодавчому рівні. Для прикладу, в США і Кореї термін діяльності «брідж-банку» — 3 роки; в Японії і Тайвані — 2 роки [6].

Схему роботи з проблемним банком шляхом створення «брідж-банку» представлено на рис. 1.

Рис. 1. Схема створення «брідж-банку» [5]

Як видно зі схеми, «брідж-банку» передаються тільки «хороші» активи та застраховані зобов'язання, які в результаті продаються інвесторів. «Погані» ж активи продаються компанії з управління активами або банку «поганих активів» («bad bank», санаційний або госпітальний банк). Якщо ж це неможливо, то частина проблемних активів і незастрахованих зобов'язань ліквідуються. У цьому і полягає основна відмінність між «брідж-

банком» і санаційним банком: якщо в першому випадку «брідж-банк» створюється для подальшого перепродажу діючих активів і застрахованих зобов'язань, причому основними передумовами для його створення є банкрутство великих банків, то «bad bank» створюється з метою роботи з «поганими активами», причому може концентрувати в собі «токсичні активи», передані іншими комерційними банками з метою поліпшити якість свого балансу, шляхом їх списання. Крім того, «брідж-банк» може перебувати тільки у державній власності, в той час як санаційний банк — у державній, приватній або змішаній.

Якщо розглянути світовий досвід створення «проміжних банків», то найбільше він концентрується навколо таких країн, як США, Корея, Японія і Тайвань.

США стала першою країною, яка розробила концепцію «брідж-банку» і в 1987 році був створений перший такий банк у відповідності до прийнятого в тому ж році Акту про конкурентну рівність [6].

Також необхідно виділити основні особливості створення такого банку в США:

- у США, на відміну від європейських країн, не існує єдиного банківського законодавства, а є федеральні закони та окремі закони кожного штату. Внаслідок цього, в країні існують різні за юридичним статусом банки: національні і банки штатів. Перші обов'язково входять у Федеральну резервну систему, другі — за бажанням. Тому «брідж-банк» у США може створюватися лише для національних банків і має таке визначення: це тимчасовий національний банк, який створюється за ініціативи Служби контролера грошового ринку і організований Федеральною корпорацією страхування депозитів для приймання та обслуговування клієнтів банку-банкрута;

- створення «брідж-банку» найбільш оптимально при проблемах великих банків або навіть мультибанківських холдингових компаній, які переважно й представлені в банківському секторі США;

- щоб не допустити втрату клієнтів, у США «брідж-банку» дозволено приймати депозити та видавати виключно низькоризиковані кредити своїм постійним клієнтам.

Процес створення «брідж-банків» у США контролюється Федеральною корпорацією страхування депозитів (ФКСД). Загалом ФКСД створила 10 «брідж-банків» для вирішення проблем 119 банків-банкрутів, із загальною вартістю активів 89,9 млрд дол. США [6].

У Японії створення «брідж-банків» знаходиться в компетенції Корпорації страхування депозитів, при цьому «брідж-банк» створюється у формі дочірньої компанії Корпорації. Також особливістю створення даних банків є те, що їм передаються всі операції банку-банкрута.

Вперше «брідж-банк» в Японії був заснований у 2002 році, якому були передані активи та зобов'язання таких банків, як: Ishikawa Bank і Chubu Bank. У 2004 році було створено другий «брідж-банк» з метою управління активами і зобов'язаннями небанківських фінансових установ.

У Кореї крім Кореїської корпорації страхування депозитів нагляд за діяльністю «брідж-банків» також здійснює Комісія з нагляду за фінансовими інституціями. Але ініціатива створення все одно належить першій.

У 1997 році в Кореї був створений перший «брідж-банк» — Nanaeum — для торговельних банків-банкрутів. У 2005 році в новий «брідж-банк» були переведені активи і зобов'язання банків Arim Mutual Savings Bank, Nanjung Mutual Savings Bank.

У Росії одним з найважливіших кроків на шляху до застосування практики створення «брідж-банків» було заснування державної корпорації АРКО — Агенства з реструктуризації кредитних організацій, яка відповідала за вирішення проблем, які виникали у соціально значущих банках. Подальшим кроком було прийняття федерального закону «Про реструктуризацію кредитних організацій», в якому правом бути засновником «брідж-банку» було наділене АРКО, при чому останнє має бути єдиним засновником такого банку [7].

Поштовхом для створення «брідж-банків» у Росії була фінансова криза 1998—1999 рр. У цей період збанкрутували такі банки, як: «Інкомбанк», «Менатеп», «Міст-банк», «Онексім банк», «Російський кредит», «СБС-Агро». Були створені два «брідж-банки»: «Менатеп-Санкт-Петербург» — на основі збанкрутілого банку «Менатеп» і банк «Онексім» — на основі банку «Онексім» відповідно. Але тут варто звернути увагу, що надалі «Онексім Банк» був закритий і на його основі був створений «банк-дублер» — «Росбанк» без державної участі. До 2002 року «Росбанк» першим з російських банків повністю вирішив усі боргові питання «Онексіма», що виникли через кризу. А «Міст Банк» в 2001 році був викуплений «Внешторгбанком», який згодом привів банк до банкрутства.

У Європейських країнах система страхування депозитів має більш приватний характер, що означає, що вона ґрунтується на

добровільному галузевому об'єднання банків з метою страхування депозитів своїх вкладників. Таким чином профінансувати створення «брідж-банків» для них важче.

Станом на 01.12.2011 в Україні було зареєстровано 176 банків, з них 21 банк перебуває в стані ліквідації. Тимчасова адміністрація введена в «Банк Столиця» та «Інпромбанк». Станом на 01.10.2010 рік у 10 банках була введена тимчасова адміністрація, по 14 — затверджено рішення про їх ліквідацію [7]. Це пояснюється тим, що робота тимчасової адміністрації в багатьох з цих банків виявилася неефективною і вони були ліквідовані. Крім того, 2011 рік продовжує залишатися збитковим для банківської системи: і хоча збитки банків станом на 01.12.2011 знизилися з 13 до 5 млрд грн у порівнянні з початком року, показники рентабельності активів і капіталу мають значення нижче 1, що говорить про їх неефективність. Крім того в 2011 році порівняно з 2007 роком чистий спред знизився на 1.2 п.п., а от чиста процентна маржа збільшилася на 0.04 п.п., що говорить про подорожчання ресурсів для банків, в умовах згортання кредитування при підвищення процентних ставок.

Погіршення стану банківського сектора України і збільшення числа проблемних банків, ідея створення «брідж-банку» може стати альтернативою ліквідації системоутворюючих банків. На жаль, варто зазначити, що ідеї створення санаційного або «брідж-банку» в Україні були викликані як значною часткою проблемних активів у портфелях банках, у т.ч. існування особливо проблемного банку «Родовід» і пошуків методів його оздоровлення, а також унаслідок підписання «Меморандуму про економічну та фінансову політику» між Україною та Міжнародним валютним фондом, у якому українських уряд виявляє намір відмовитися від ідеї створення санаційного банку і розробити концепцію створення «проміжного банку» (брідж-банку) «як інструмент вирішення проблем банку, що опинився в скрутному становищі» [8]. Але на сьогоднішній день в українському законодавстві питання створення такого банку залишається неврегульованим. І хоча, як уже говорилося вище, у Законі України «Про банки і банківську діяльність» був внесений термін «санаційний банк» (ст. 86-1), але в його значення вкладається поняття «брідж-банку», що виходячи з економічної сутності цих двох видів фінансових інституцій, неприпустимо [9].

Фактично ніяких інших законодавчих актів або нормативно-правових документів, які хоча б уточнювали норми ЗУ «Про банки і банківську діяльність», не розроблено. Такі підміни понять

можуть мати негативний вплив на подальший процес роботи над створенням «брідж-банку», тому першочергове значення має приділятися саме розробці правильних теоретико-методологічних основ створення «брідж-банку».

Проте Національний банк України 14 вересня 2011 року подав до Кабінету Міністрів України пропозицію про створення на базі публічного акціонерного товариства «Родовід Банк» санаційний банк. Після узгодження з Комітетом Верховної Ради України з питань фінансів, банківської діяльності, податкової та митної політики, було видано розпорядження «Про створення санаційного банку» [10]. Основними завданнями даного банку будуть: продовження роботи з повернення власних активів; робота з проблемними активами державних банків і банків, капіталізованих за участі держави (на даний момент мова йде про два націоналізовані банки — «Укргазбанк» і Банк «Київ»).

В Україні для створення «брідж-банку» повинні бути наступні умови:

- необхідно чітко визначити теоретико-методологічні засади створення «брідж-банку», не підміняючи їх поняттям санаційний банк;

- прийняти відповідні законодавчі акти, які повинні чітко регламентувати кожен етап створення такого банку;

- необхідно повноваження щодо створення «брідж-банку» надати державі, при цьому враховуючи рекомендації Національного банку України, а кошти на викуп активів і зобов'язань повинні закладатися у законі «Про державний бюджет»;

- граничний строк функціонування такого банку має бути визначений на рівні 2-х років з можливою пролонгацією на 1 рік.

Література

1. Бортніков Г.Л. Модель перехідного банку (bridge-bank). — С. 10.
2. Hatano M. Bridge Bank Schemes in the Asian Region: Past Experience and Perspectives // International Conference on Enhancing the Effectiveness of Deposit Insurance Operation, Hanoi March, 2007.
3. Леонов С.В., Афанасьєва О.Б. Доцільність та особливості створення госпітальних та брідж-банків в банківській системі України / Електронний режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/PSPE/20112/Leonov211.htm>.
4. Руководство для органов банковского надзора по работе со слабыми банками (Базельский комитет по банковскому надзору. Отчет Группы

по работе со слабыми банками. Базель, Швейцария, март 2002 г.) — Режим доступа: http://www.orioncom.ru/demo_bkb/npsndoc2/03-baz.htm.

5. Придбання та прийняття зобов'язань, перехідний банк (санаційний банк) та інші операції з реструктуризації банків в Україні // Матеріали Спільного семінару Світового банку — МВФ — НБУ — МФУ «Робота з проблемними банками в Україні: операції з продажу/передавання активів/пасивів, перехідний/санаційний банк тощо» м. Київ, 13 жовтня 2009.

6. Турбанов А.В., Евстратенко Н.Н. Федеральной системе страхования депозитов США — 75 лет // Деньги и кредит. — 2008. — № 12. — С. 47—52.

7. Офіційний сайт Національного банку України / Електронний режим доступу: www.bank.gov.ua

8. Извлечение из «Меморандума про економічну та фінансову політику» между Украиной и Международным валютным фондом» / Режим доступа: <http://www.epravda.com.ua/publications/2010/08/11/244528/>.

9. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 № 2121-III зі змінами та доповненнями від 16.10.2011 / Електронний режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

10. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про створення санаційного банку» від 14.09.2011 № 880-р.

Стаття надійшла до редакції 06.02.2012 р.

УДК 336.71

І.Б. Охрименко, старший викладач
кафедри банківської справи,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

НЕОБХІДНІСТЬ І НАПРЯМКИ ЯКІСНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ БАНКІВСЬКОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ КЛІЄНТІВ

АННОТАЦІЯ. В статті розглядаються шляхи та проблеми трансформації банківського обслуговування клієнтів в умовах глобалізації економіки. Обґрунтовується необхідність і неминучість таких змін.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: глобалізація економіки, фінансовий кризис, системний банківський кризис, процес трансформації, банківські послуги, банківський продукт, клієнти банку, клієнтська база, інновації, фінансовий ринок, ринок банківських послуг, конкурентоспроможність банку.

ABSTRACT. The article considers the issues and possibilities of the banking client service transformation in the context of a globalized economy. Furthermore, the preliminaries as well as the inevitabilities of such changes are addressed.

KEY WORDS: globalization of the economy, financial crisis, systemic banking crisis, transformation, banking, banking product, bank customers, customer base, innovation, financial market, market of banking services, competitiveness of the bank.